

DERLEYENLER
Yalçın Çakmak - Özge Dikmen

Huzursuz Bir Ruhun Panoraması

Yakup Kadri

Karaosmanoğlu'nun

Edebiyat ve Düşünce Dünyası

İletişim Yayınları 3111 • Araştırma-İnceleme Dizisi 514

ISBN-13: 978-975-05-3252-8

© 2022 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. Baskı

1. Baskı 2022, İstanbul

EDİTÖR Tamlı Bora

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Sual Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Yakup Kadri Aile Arşivi

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

BASKI Ayhan Matbaası • SERİTİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CLT Güven Mücellit • SERİTİKA NO. 49003

Mahmutbey Mahallesi, Dewekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERİTİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Dulcinea İçin Yas: Yaban

DENİZ DEPE

Don Kişot, ilk defa 1868'de Bedronyas tarafından tam metin olarak Türkçeye çevrilir, ancak çeviri Ermeni harflerle yapılmıştır. Osmanlı Türkçesine ise 1912'de kazandırılan roman, İstanbul'da, Mürettibini Osmaniyeciler Matbaasında, tercüman olarak A.C. ve A.H. imzalarıyla, Mürettibini Osmaniyeciler Matbaası'nda basılır. ¹ Başka ile ilgili bu bilgiler, İsmail Habib'in 1940'ta yayımlanan *Avrupa Edebiyatı ve Biz* isimli çalışmasında geçer ve şöyle sonlanır: "Görülüyor ki Donkişot gibi bir cihan şaheseri hakkında Türkçemiz aslının tam karşılığı olan mükemmel bir tercümeye henüz malik bulunmuyor."² Türk çeviri alanı olarak çevirilmesi için 1967 yılını beklemek gerekir. Ancak Beritan Önarar'ın yaptığı bu çeviri, Fransızcadandır. Hem aslından hem de tam metin olarak çevirilmesi 1996'da Roza Hakmen'in metni ile gerçekleşir.

Beritan'ın Türk aydınının dikkatini ne ölçüde çektiğine dair bir fikir sahibi olmak için sadece çevirileri incelemek yetersiz elbette. Roman hakkında çıkan yazılara da bakmak gerekir. Bilhassa *Yaban*'in öncesi ve sonrasına. Ömer Seyfettin'in "Ayas" imzasıyla *Genç Kalemler*'de çıkan yazısı, bu açıdan dik-

kate değerlidir.³ Yazarın bir roman kahramanı olarak Don Kişot'u sevdiği ve ona bağlılığı açıktır. Don Kişot için "zavalı sovalye", "çok büyük ruhlu, çok mütevazı, çok merhametli bir kalbin sahibi," der. Yazısını ise şu cümlelerle bitirir: "Onu çok seviyoruz, güldükten sonra, hakkında merhamet, hürmet duyuyoruz. Geçen neşemizin izi derin bir huzun oluyor."⁴ Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, Ömer Seyfettin'in, Don Kişot'un aslında bir "sarlatan" olarak planlandığını ama Cervantes'in bunu başaramadığını düşünmesidir.

Sevket Süreyya, 1933'te *Kadro*'da çıkan bir yazısında, "Don Kişot düşünülmesi için fakat manyak bir İspanyol Asilzadesidir," der. Kahramanı bir "manyak" olarak tanımlamasına rağmen, yazısının devamında buna bir açıklama getirir: "Bu hikâyede Don Kişot ne bir deli, ne de bir gülünç adamdır. O sadece bir 'idefix'i bir fikribâhâli temsil ediyor."⁵ İsmail Habib için de "Hayır, Don Kişot deli değildir."⁶ Sabahattin Eyüboğlu'nun 1936'da, *Kültür Haftası*'nda "Konferanslar: Cervantes" başlığıyla çevirdiği yazıda da (yazarın ismi belirtilmemiştir) "Hiçbir zaman böyle trajik bir delilik bu kadar kolaylık ve neşe ile bu kadar ahenkli, bereketli ve sıhhatli bir dille anlatılmamıştır," denilerek, "deliliğe" vurgu yapılır.⁷ Mâellifi belli olmayan bu yazı, romanı ruhen üstün görse de fillen gülmeye bulur. Bu yazı bize, eserin çocuk kitabı olarak tanınmasına dikkat çekmesiyle de Don Kişot'un bugünkü kadar değeri görüldüğünü düşündürür.

Bu yorumlar bize şunu gösterir: Don Kişot bir deli, bir manyak, bir sarlatan olarak çizilmiştir, bir çocuk kitabı olarak kuçumsenmiştir; ancak aslında dikkatle bakarsanız öyle değildir. Millî Mücadele döneminin Türk aydını, belki aslından belki eksik çevirisinden tanıdığı bu metnin duygusal bir bağ kurmuş gibidir. İsmail Habib'in dediği gibi: "O, bir ruva aleminde yaşayorduk ve ne güzel rüyadır o. Hepimiz kalplerimizin derinliğinde o ruvayı görmüyorduk."⁸

Jale Parla, "Don Kişot karakteri Türk kültüründe küçük görülür; asgili-yinci bir çağrışım kullanılır,"⁹ derken haklıdır. Deli cesareti deriz, gereksiz vaş yıllarında, Türk köylüsünün Türk aydınına ve Millî Mücadele hareketi-

1. Beritan Önarar, *Don Kişot'un Çocuklar İçin Yapıldığı Bir Don Kişot Tercümesi Vardı*, 1997'de Doğan

2. *Karşıyaka'dan Basılmıştır*

3. İsmail Habib, *Avrupa Edebiyatı ve Biz* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1940), s. 576

4. Ömer Seyfettin (Ayas imzasıyla), "Edebiyatın Enmücehleri: Don Quixote", *Ömer Seyfettin Roman ve Nispeti*, haz: Nazım Hikmet Poetar (Ankara: TDK Yayınları, 2016), s. 488-503

5. Sevket Süreyya, "Don Kişot mi? Sarlatan mı?", *Türk Dil Dergisi*, 828, s. 72-77

6. İsmail Habib, *Genç Kalemler*, s. 473

7. "Konferanslar: Cervantes", çev: Sabahattin Eyüboğlu, *Kültür Haftası*, 10 (18 Mart 1936), 20V

8. İsmail Habib, *a.g.e.*, s. 473.

9. Jale Parla, *Don Kişot Yorum Bağlamı Kuramı* (İstanbul: E. Össüm Yayınları, 2017), s. 13

ne bakışı gibi. Ömer Seyfettinler, Yakup Kadri'ler, Resat Nuri'ler, Şevket Süreyya'lar o yüzden kendilerini bulur Don Kışot'la, o yüzden "hayır deli değildir aslında." derler üstüne basa basa. *Yaban'ı* Don Kışot bağlamında okunmayı deneme fikri de temelde bu düşünceye dayanıyor.

Yaban, Don Kışot ve Türk aydını

Niyazi Akı, Yakup Kadri'nin Batı edebiyatıyla ilk münasebetinin Monty Cris-Niyazi romanı olduğunu söyler.¹⁰ Fransızca öğrenmesiyle birlikte romanları artık Fransızcasından okumaya başlayan yazarın, edebi hayatının ilk yıllarında yazdığını Batı'ya döndüğü, biyografisinden de takip edilebilir. Onun *Don Kışot'u* ne zaman okuduğu bilinmese de romanla ilgili düşüncükleri hakkında eserlerinden yola çıkarak bir fikir sahibi olmak mümkün. Örneğin, 1927'de *İtrika* editörlüğüne başlanan *Hüküm Geçesi*'nde, Ahmet Kerim'in, Ömer Bey'i "idealsizlik" bakımından Don Kışot'a benzettiği görülür:

Skandalın başından beri, utancından arabanın bir kosesine sınımış kalınmış olan Ahmet Kerim, bu huyda bir adamın, kendi içinden ne kadar rahat ve yapuğundan ne kadar memnun olması lazım geldiğini düşündü. Cevannesin Don Kışot'u onun gözünde işte bu bakımdan pek dikkate değer bir kahramandır. O sovalye de Ömer Bey çeşidinden kendisine güvenen bir idealsizdenemlidir. Biz onun maceralarına gülüyoruz. Fakat sağduyunun, yani halkın sembolü olan Sanso onun çıkardığı rezaleti büyük ve ehemmiyetli bir acayip hareketlerini beğenir ve tevekkülle adım adım arkasından giderdi. Tıpkı su dakikada Osman Ağanın, Ömer Beyefendi'nin arkasından gidişi ve onun çikardığı rezaleti büyük ve ehemmiyetli bir hadise sayışı gibi.¹¹

Burada halkı Sancho'ya benzetmesi ve bu benzetmeyi "sağduyu" üzerinden yapması dikkat çekicidir. Kendine güvenen idealsiz Türk aydınının arkasından gelen, onun hareketlerini beğenen, sağduyulu halk. Oysa Yakup Kadri, 1932'de, *Yaban*'da aydını yine Don Kışot kışa da, bu sefer halkın gözünde Dulcinea olacaktır. Yazarın *Yaban*'dan çok sonra kaleme aldığı *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*'nda: Don Kışot'u Turgenev'in yorumuyla anması da Türk aydınının Yakup Kadri için sonunu hatırlar. Çünkü Turgenef'e göre Don Kışot gülünç değildir, sadece "ideallerine varmadan ölüp gitmiş birer zavallı insan örneğidir."¹² Tıpkı Türk aydını gibi! Biz biliyoruz

¹⁰ Niyazi Akı, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu İnsanı Eseri-Fikri-Talipi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2017), s. 16.

¹¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Hüküm Geçesi* (İstanbul: Bilgi Yayıncılık, 1966), s. 28.

¹² Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2018), s. 163.

ki yirmili yaşlarını pesimist ve mutsuz geçiren Yakup Kadri'nin içinde biriken Millî Mücadele döneminde gördükleriyle birleşince, onu önce umutlu ve mücadeleyle sınırlı, sonra da büyük bir hayal kırıklığının kucagina atar. *Ergenekon*'un yeni başkısı için 5 Şubat 1964'te kaleme aldığı önsözdeki şu cümleleri, tam da bu ruh halini yansıtır: "Ben şimdi bütün bu soruları Atatürk'ün, İzmir zaferini müteakip bize söylediği şu sözle cevaplandırabilirim: "Bir rüya görmüş gibiyim." Bir rüya, Evet, güzel ve büyük bir rüya."¹³ Onun imgeleminde Türk aydını ve Don Kışot'un birleşmesi, bu yüzden sırtıcı olmaya gerek. Ayrıca, 1 Aralık 1920 tarihli "Anadolunun İç Yüzü" başlıklı yazısında İspanya ile Anadolu'yu birbirine benzetmesi de bu imgelemin doğuş zeminini açıklar nitelikte:

Bilmem neden, kitaplarda okuduğum ve hayalimde tasarladığım İspanya ile kendi gözlemlerimle gördüğüm ve kendi kulaklarımın duyduğum Anadolu arasında daima bir ilgi bulurum. Halbuki, bu iki memleketin tarihi ve coğrafisi mukadderat bakımından birbirine benzerliği söyle dursun, hatta birbirinden ziddi olduğuna hiç şüphe yoktur. [...] O halde nedir, bendeki bu fikri hadise ki, bana İspanya'nın bahsi geçen Anadolu'yu, Anadolu'yu dolayısıyla İspanya'yı hatırlatıyor? [...] Anadolu'da upki eski İspanya da gibi, sevgiyizle kahrsewda, kahramanlık ile şakavet, imanla şüphe, ibadetle cezbe birbirinden ayrılmamıştır. Mutsuz aşkların umarhane ile tekkelere sığındığı ülke bu örtülü coşkunluk diyandır.¹⁴

Don Kışot, hiç şüphesiz edebiyat tarihinin en çok yorumlanan metinlerinden biri. Yorumların genel çerçevesi Sancho-Don Kışot zıtlığı ve haval-gerecek çatışmasından oluşsa da metnin çeşitli sembolik okumaları bu yorumlara zenginlik katar. Örneğin Michel Onfray'in *Gerekleşmeyen Gereklilik Don Kışot İlkesi*,¹⁵ romanı inkâr düzeniği üzerinden yorumlamaya çalışır. Haval-perestliği ve sağlığıyla olumlu bir imge olarak edebiyat tarihine geçen bu ritüpe; hatalarının sorumluluğunu üstüne almayan, kendisinden başka herkesi suçlayan bir peranoyak olarak bakar. Onfray'in dikkat çeken bir diğer iddiası da Cevannesin bu romanı bir Hıristiyanlık eleştirisi olarak kaleme alması. Don Kışot'un okuduklarından etkilenip romanslardaki gibi bir sovalye olma pesine düşmesi, aslında görünmeyen seyleri gördüğünü iddia etmesi, bu yüzden bahsetmesi ve dünyaca tanınma arzusu; onun bir Hıristiyan algısı olduğuna kanıt olarak gösterilir. Bir Hıristiyan da okuduğu bir kitabı—İncil'i—hayatının merkezine koyar ve onun gerçeğini kendi gerçeği kılar. Hz. İsa gı-

¹³ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ergenekon* (İstanbul: Kemiz Kitabevi, 1973), s. 6.

¹⁴ A.g.e., s. 17-18.

¹⁵ Michel Onfray, *Gerekleşmeyen Gereklilik Don Kışot İlkesi* çev. Aytekin Karacaoba (İstanbul: Everest Yayınları, 2017).

bi olmak adına kendini bu ulvi yola adanmış mucizelere inanır ve inananlar tarafından da sürekli alaya alınır.¹⁶

Önfray'ın bu yorumu üzerinden *Yaban* ve *Don Kışot* bağlamına haklıca ilk dikkat çeken şey, Yakup Kadri'nin metinlerinde sık sık *Kitab-ı Mukaddes*'e göndermeler yapması olur.¹⁷ Örneğin, zihnindeki Hz. İsa çoban Mustafa Kemal denkliliğini, zaman zaman yazdıklarında dile getirir. Bunun bir örneği de *Yaban*'da görülür: "Hani çoban nerede? Çoban, Ankara'nın yalın kavası üstünden sesleniyor, sürtüyü toplanmaya çağlıyor."¹⁸ Önfray'ın *Don Kışot*'ü nasıl Hz. İsa (çoban) yoluna kendini adanmış ve bu adanmışlıkla alay konusu olmuşsa, Yakup Kadri'nin Ahmet Celal'i (Türk aydını) de Mustafa Kemal (çoban) yoluna baş koymuş ve bu "deli cesareti" yüzünden, Türk kovlusu için alay konusu olmuş, küçümsemiştir. Üstelik Ahmet Celal Türk aydınının "hatalarının sorumluluğunu üstüne almadığını, kendisinden başka herkesi suçladığını" da itiraz eder. Savasla kaybetmiş kolu, "halka iddâni akaramayan entelektüelin diyeti" olarak da okunabilir.¹⁹

Ahmet Celal'in *Don Kışot*'la ortak noktaları basitçe düşünülduğünde akla gelen bir diğer şey de kitap merakıdır. Çünkü *Yaban*'ın kahramanı da kendini bir romanın içindeymiş gibi hisseder; hem kendini hem etrafındaki sürekli roman kahramanlarıyla karşılaştırır. Ahmet Celal, tahammül edemediği köye ancak okuduğu kitaplarla ve bu kitaplardan yola çıkarak kurtulduğu hayallerle katlanabilir. Bu hayallerin içinde "Dante'nin bezirici", Petrarca'nın Leonorasi, Romeo'lar, Juliettalar ve daha birçokları (s. 22) vardır. Kendi acayip gülüşünü "Paillassé operasında aldattulmuş soviyetlerin hicriklarıyla dolu gülüşü"ne benzetir (s. 106); oturduğu ev Robinson Crusoe'un ıssız adasından farksız değildir (s. 108); çoban Hasan, Virgilyus'un anlattığı çobanlara benzer (s. 115); öldü sanılan Şerif Çavuş'un kölesine dönüş hikâyesi Odise'nin hikâyesi ile aynıdır (s. 136-137); Emine, İsmaille evlendiğinde, Ahmet Celal artık kendisini, Dostoyevski'nin ölüsü ko-kan sevgilisinin yanında duramayacak kahramanı gibi hisseder... (s. 115) Kızıllıkla el yordamıyla günlük tuuması bile İtalyan şairi d'Annunzio'nun *Notturmo*'yu yazısına benzetilir (s. 160). Ve bu hikâyenin artık bir kavir meşalesine döndüğünü düşünen Ahmet Celal, vazgeçemeyeceğini kendine şifâ

sözlerle havurlar: "Hamlet gibi başladım, Hamlet gibi bitireceğim" (s. 133). Hamlet'in babasının ruhunu çağırması gibi, Ahmet Celal de muhtemelen köylüde var olduğunu zannettiği o ruhu çağırmasına devam edecektir, gelmeyeceğini bilse bile...

Don Kışot'ü da diğer insanlardan ayıran, onun zihnini bozan şey kitaplardır. Okudukları onu değiştirmiş, aynı köyü paylaştığı insanlardan başka hayallere, heveslere sürüklemiştir. O yüzden rahip ile beraberin bulduğu çözüm, kitapları yakmak olur. *Don Kışot*'a da kutuphanesini bir büyüçünün alıp götürdüğünü söylemeyi düşünürler: "böylece Don Quijote kalkığında kitapları bulamayacak, belki sebep oradan kalkınca sonuç da ortadan kalkacaktır!"²⁰

Ahmet Celal de hissettiği acının dimesi için kitaplarını yakmayı düşünür. Ama bilir ki nasıl bu *Don Kışot* için çare olmadıysa, kendisi için de olmayacaktır:

Onlar gibi olmak, onlar gibi giyinmek, onlar gibi yiyip içmek, onlar gibi oturup kalkmak, onların diliyle konuşmak... Haydi bunlarını hepsini yapayım. Fakat, onlar gibi nasıl düşünürüm? Nasıl onlar gibi hissedebilirim? Odama doldurulan bütün bu kitapları yakmak... Bu resimleri, bu levhaları ayaklarının altına alıp ezmek. Neye yarar? Hepsi benim içime girerler. Bende, silinmez, kâğıtlanmaz, yıkanıp temizlenmez izlerini bırakırlar (s. 68)

Burada Türk aydınına Anadolu insanından ayıran şeydir kitaplar. Onu memleketi kurtarmaya, Milli Mücadele'de ön safya yer almaya iten bu ateşi kitaplar yakmışır. Artık ne yaparsa yapsın, eskisi gibi olmayacaktır. O, şifâ bulmaz bir *Don Kışot*'ür artık, kitapların cismine ihtiyacı yoktur, kitlevîla selden selere çıkacak, zor durumda olan halkı kurtarmak için var gücüyle savasacaktır. Böylece *Don Kışot*'ün ve Türk aydınının "kurtarıcı" rolünde keşifliği görülür.

Ahmet Celal hem kurtarıcı hem de kurtarılmayı bekleyendir. Yabancı Halk için savaşır, bir kolunu kaybeder, yerleştiği bu Anadolu köyünde gerçeklerle yüzleşmeye çalışırken bile kurtarıcılığını sürdürmeyi dener. Köylünün dikkatini işgale, vatan millet meselelerine çevirmeye çalışır. Ancak bu çabası onların umurunda olmayacaktır. Çünkü "Heyecanlı adamın, onun içinde bir deliden farkı yoktur" (s. 55), upkı *Don Kışot* gibi! Ahmet Celal bu çabak bir gemiyi yani Anadolu ordusunu bekler (s. 108).

Don Kışot, onu çevreleyen insanların gerçeklerinden kopuk, kendi hayallerinden kurtulduğu evrende düşünmeyle savaşır, halkını kötü adamlardan kurtarmak için gece gündüz demeden memleketini dolaşır. Bunun sonucunda

20 Mî. nel de Ceramios Sawodra, *Don Quijote I*, çev. Rıza Hakmen (İstanbul: YKY, 2016), s. 80.

16 Deniz Dipe, "Türk Romanında Romanlık Bir Tema Olarak Arzu" (doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), s. 101.
17 Betria Moran, *Türk Romanında Etkisiz Bir Ruh* 1 (İstanbul: İletişim Yayınları, 2003), s. 206.
18 Ayrıca bkz. Hanika Durğun, *Kitab-ı Mukaddes'in Çalgısında Yakup Kadri Karaosmanoğlu* (İstanbul: Derghâ Yayınları, 2019).
19 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), s. 109. Bundan sonra alıntılar parantez içinde ve sadece sayfa numarası verilerek gösterilecektir.
20 Nürcan Anıkay, "Türk Romanında Entelektüel Süç" (doktora tezi, Fikirselir Osmanlı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018), s. 118.

ni idealleştirme, takımı, kortük, sadakar, bağlılık olarak sıralar.³² David T. Farin ise Dulcinea'nın metindeki görevinin erken dönemlerde belirli cinsiyet kışkırtıcı gösteren idealize kadın rolünü göstermek olduğunu söyler.³³ İnanımı için ise Dulcinea, tüm bu kovalamacayı desansı bir savaş olarak okunması sağlayan şeydir.³⁴

Yahani ise Dulcinea, Türk köylüsünün sembolüdür. Roman, Ahmet Cevalın gerçekle yüzleşip Dulcinea'nın "alelade bir köylü" kızı olduğunu fark etme acısını üzerine kurur. Don Kışot'un yeni bir maceraya atılmadan önce sevgilisini görmek istediği bölümde, köşeye sıkışan Sancho, yoldan geçen bir genç kıza, "büyülemiş Dulcinea" olarak Don Kışot'a yutturmaya çalışır. Hayallerindeki prenses yerine karşılaştığı bu köylü kızından gördüğü kota muameleyle morali bozulan Don Kışot, büyüculere sitem eder:

Dikkat edersen Sancho, o hainler, Dulcinea'mı değiştirmekle yetinmemişler; o köylü kızı kadar aşağılık, çirkin bir sekle sokmuşlar. Bu arada lanetlenmiş soylu hanımlara mahsus bir şeyden de mahrum etmişler onu: sürekli amberler, çiçekler arasında dolmuşları için yaydıkları güzel kokudan. Şunu bilmeni istemim ki Sancho, Dulcinea'yi bana eşek gibi görünen, senin dediğine bakılursa safkan atına bindirmek üzere yaklaştığımda oyle bir çığ sarımsak kokusu geldi ki burunuma, başım döndü, gözüm bulandı.³⁵

Gözyüze gördüğüne bile inanmayan, hâlâ idealizasyonundan vazgeçmeyen ve "büyücu" gibi mazeretlere sığınan Don Kışot, bu halıyla hem Ahmet Cevalın hem de yıllar sonra *Panorama*'yı kaleme alacak Yakup Kadri'nin havalı hankığı ile doludur. Çünkü gerçekten de "ironik ve huzun vertici olan, Don Kışot'un; bilincinde, aslında, Dulcinea'nın kendi yarattığı bir düş olduğunu bilmesidir."³⁶ Yine de hayalinde ısrar eder: "Ancak, sevgilim Dulcinea del Toboso içinde bulunduğum derilerden kurtulursa, talihim düzeldi, zekam keşkinleşebilir, beni şimdi tuttuğum yoldan daha iyi bir yone sevk edebilir."³⁷ Türk aydını da ancak Anadolu halkını içinde bulunduğu derinden kuracaktır.³⁸ Rahat bir nefes alacak, suçluluk psikolojisinden kurtulacaktır.

Yaban'da Dulcinea adı, Emine için geçer. Ahmet Celal, komşu köydeki bu gerçek köylü kızını Dulcinea diye anarken, Don Kışot'tan farklı olarak, onun

³² Faruk Gynhanıyan, "On Re-acculturation, Adaptation, and Imitation of Don Quixote," *Don Quixote: The Re-acculturation of the World's Greatest Literary Hero*, haz. Slav N. Ganchev, Howard Mancing, Londra: Bucknell University Press, 2017.

³³ David T. Farin, "The Rhetorical Strategies of Don Quixote and Sancho Panza" (doktora tezi, Louisiana State University, 2013), s. 59.

³⁴ Schmidt, a.g.e., s. 177.

³⁵ Miguel de Cervantes Saavedra, *Don Quixote II*, çev. Roza Hakmen (İstanbul YKY, 2016), s. 507.

³⁶ Pa, a, a.g.e., s. 127.

³⁷ Cervantes Saavedra, *Don Quixote II*, s. 792.

alelade bir köylü kızı olduğunun pekala farkındadır: "Bu zahmet, bu mesak-kal ne için? diyorum. Bir hayal için, bir yabani çiçeğin gölgesi için. Bari, güzel kokuyor mu? Bari, dokusu dudakları hoş mu? Adam sen de. Her sevgili, bizim muhavyelimizin yaratıp suslediği yaratıktan başka bir şey midir?" (s. 59). Anadolu insanı da Türk aydınına hayallerinde yaratıp suslediği, "emine yürüklü, duygulu, candan, karpısı fakire açık" (s. 110) insanlardı. Ancak gerçek, "düşmana akıl öğreten müfütlerin, düşmana yol gösteren koy ağaların, her gelen gaspıpla bir olup komşusunun malını talan eden kasha sıralının, asker kaçığını koynunda saklayan zinacı kadınların, frengiden burmu cökmiş sahne sofuların, camî avlusunda oğlan kovalayan sofuların" (s. 110) olduğu "çok kotu kokan" bir Anadolu'dur. O yüzden Emine Ahmet Celal'e yüz vermemiş, gidip İsmaille evlenmiştir.

Don Kışot, romanın sonunda, ölüm döşegindeyken töybe eder. Tanrı'dan merhamet diler ve saçmalıkları, yalanları, acıkça gördüğünü söyler. Tek uzüdüğü, gerçekçi görmekte bu kadar gecikmiş olmasıdır. Bu sahneyi zihnimizde tutarak, Ahmet Celal'in şu sözlerini hatırlayalım:

Zavallı Ahmet Celal öldü ve onu, mezarında zebaniler bekliyor. Onun için kabir azabı başladı mı, başlamadı mı, bilmiyorum. İsterseniz, zebaniler bekliyor lakırlısını o azabın bir başlangıcı olarak telakki ediniz; Zira, o yer-zinde iken de arafı gibi yaşadı. Hangi cinsin Tanrı'ya kulluk ettiğini bilmezdi. Bir yabancu imparatorluk namına yıllarca doğuşup kanını döktü. Yıllarca mecbul bir valinin, bir ideal yurdun hasretyle yandı tutuştu. Elle tutulmaz, gözle görülmez bir sevginin peşinden yıllarca koştu. Onun yoluna ağladı, güldü, söyledi ve öbür dünyaya göreceği gün bildi ki, meğer herpsi yalamsız. İşte ona her şeyden daha acı gelen bu oldu. Bütün bir omrun boş verip akıp gittiğini öğrenmek, bütün bir gençliğin boş emeller, boş hayaller, sakat işler psikoduk he-der olduğunu görmek, gideriyak, birdenbire gerçeklerin en içireni, en korkutanı ile karşı karşıya gelmek... İşte, kabir azabından önce, Ahmet Celal bu arzular-den geçti. Bu zebaniler e dışıp kalktı. Ona asıl bunun için acıyınız (s. 161)

Don Kışot, idealizasyon sürecinin romanıdır ve bu sürecin çokluğuyla sonuçlanır. *Yaban* ise doğrudan bu çokluğu anlatır. Dulcinea ölmüş, büyü bozulmuş, Don Kışot'un hayale gözlerini yumduğu yerde Ahmet Celal doğmuştur: aynı mücadeleyi, aynı sevdayı, aynı sonu yaşamak üzere...

KAVNAKÇA

Abi, Niyazi, *Yakup Kadri Karasınmıoğlu İnsan-Eser-Fikir-Eslipe*, İstanbul: İktisim Yayınları, 2017.
Ankay, Nurcan, "Türk Romanında Fanteziyel Süç", doktora tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

- Cervantes Saavetira, Miguel de, *Don Quixote I-II*, çev. Roza Hakmen, İstanbul: YKY, 2016.
- Doğru, Deniz, "Türk Romanında Romanlık Bir Tema Olarak Artzu", doktora tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- , "Efnuz Bey: Don Kısot mu? Sartılan mı?", *Türk Dil Dergisi*, 828 (Aralık 2020), s. 72-77.
- , *Efnuz Bey, Harika, Kitab-ı Mukaddes'in Gölgesinde Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, İstanbul: Dergah Yayınları, 2019.
- , "Re-accenuation, Tercik, "On Re-accenuation, Adaptation, and Imitation of Don Quixote", *Don Quixote: The Re-accenuation of the World's Greatest Literary Hero*, haz. Slav N. Gratchev - Howard Mancing, Londra: Bucknell University Press, 2017.
- İsmail Haleb, *Avrupa Edebiyatı ve Biz*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1940.
- Karaoşmanoğlu, Yakup Kadri, *Hüküm Geçisi*, Bilgi Yayınevi: İstanbul, 1966.
- , *Ergenekon*, Remzi Kitabevi: İstanbul, 1973.
- , *Yaban*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.
- , *Görüş ve Felsefiyat Hattırları*, İletişim Yayınları: İstanbul, 2018.
- , "Konferanslar: Cervantes", çev. Sabahattin Eyüboğlu, *Kültür Haftası*, 10 (18 Mart 1936), s. 190-191, 200.
- Moran, Berna, *Türk Romanına Etkitirel Bir Bakış I*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.
- Nabokov Vladimir, *Don Quixote Dersleri*, çev. Emrah Serdan, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- Onfray, Michel, *Gerekleşenlerin Gereklilik Don Kısot İlkesi*, çev. Aytekin Karacohan, İstanbul: Everest Yayınları, 2017.
- Pata, Jale, *Don Kısot Yorum Bağları Kuram*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.
- Schmidt, Rachel, *Forms of Modernity: Don Quixote and Modern Theories of The Novel*, Londra: University of Toronto Press, 2011.
- Seyfettin, Ömer, "Edebiyatla Emnuzeçler: Don Quixote", *Ömer Seyfettin Birün Nesirleri*, haz. Nazım Hikmeti Polat, s. 498-503, Ankara: TDK Yayınları, 2016.
- Surya, Şevket, "Don Kısot Yeldegimlerle Muharebesine Kursu Politikalığına ve Cavut Bey İki İncelığına Dair", *Kadro*, 17 (Mayıs 1933), s. 9-15.
- Sahin, Ibrahim, *Tahlikti Estetik*, İstanbul: Doğu Kütüphaneşi, 2020.
- Tarvin, David J., "The Rhetorical Strategies of Don Quixote and Sancho Panza", doktora tezi, Louisiana State University, 2013.